

A hadrafoghatóság értékelésének néhány kérdése

Fischer László alezredes

Ha feltesszük a kérdést, mit is kell érteni hadrafoghatóságon, meglehetősen bizonytalan válasszal tud szolgálni a megkérdezettek túlnyomó többsége. A kérdés szorosan összefügg az új *Szolgálati Szabályzat-tal*, hiszen ezt a kifejezést – fogalmat – a parancsnokok kötelességeinek meghatározásánál alkalmazza és ennek megfelelően rajparancsnoktól felfelé minden katonai vezető nap, mint nap kapcsolatba kerül azzal:

– *A parancsnok általános kötelessége:* követelje meg a rábízott technikai eszközök és más anyagok hadrafoghatóságát...

(Szolg. Szab. 75. p. 7. bek. 41. old.)

– *Az ezredparancsnok kötelessége:* követelje meg az ezred fegyverzetének és technikai eszközeinek hadrafoghatóságát...

(Szolg. Szab. 88. p. 7. bek. 48. old.)

– *A fegyvernemi (szolgálati)g) főnök felelős az ... alegységek fegyverzetének és technikai eszközeinek hadrafoghatóságáért.*

(Szolg. Szab. 107. p. 63. old.)

– *A zászlóaljparancsnok kötelessége:* tartassa a zászlóalj fegyverzetét és technikai eszközeit állandóan *hadrafogható* állapotban...

(Szolg. Szab. 145. p. 6. bek. 79. old.)

A követelmény világos: kötelesség, felelősség. Azonban a követelmény tárgya, a kifejezés tartalma nincs körülírva, meghatározva. Ezt kívánja a cikk – a teljesség igénye nélkül – pótolni, vagy legalább az egyértelmű megfogalmazás folyamatát megindítani, elősegítve alapszabályzatunk előírásainak jobb megértését.

Valamely fogalom értelmezésének problémái tulajdonképpen akkor kerülnek előtérbe, amikor az előírások teljesítését értékelni kell. Ha az adott követelmény (fogalom) egyébként nincs részletesen körülhatárolva, legcélszerűbb a fogalom, kifejezés lehetséges tartalmának elemzése hasonló, rokon fogalmak tartalmának, értelmének segítségül hívásával. A hadrafoghatóság meghatározásának első közelítésénél is mutatkozik rokonság a harcképesség kifejezéssel. Az értelmező szótár a harcképességet a következőképpen írja körül: „A harcban való felhasználásra alkalmas.”

(Magyar nyelv értelmező szótára III. kötet 113. old.)

A meghatározás jól közelíti azt, amit a hadrafoghatóság tartalmaként is elfogadhatnánk, azonban a fegyverzet, technikai eszközök és más anyagok – a hadianyag¹ – hadrafoghatóságának nem csupán a harcban való felhasználásra *alkalmasságot* (harcképességet) kell kifejeznie, hanem a hadianyag olyan állapotát is, amilyen feladatra – alkalmazásra, igénybevételre – azt eredetileg kialakították. (Például a légvédelmi ágyú harcokcsik elleni harcra is kiválóan alkalmas, de természetesen nem lehet hadrafogható, ha csak arra képes.)

Az állapot fogalmát tekintve a magyar nyelv értelmező szótára (I. kötet 158. oldal) a következőket mondja: „3. Élettelen tárgyak a használhatóság, a célszerűség szempontjából tekintett, hosszabb-rövidebb ideig tartó tulajdonsága.” Mint látjuk az állapot fogalom tartalma a céljainknak megfelelően bővíti a harcképesség meghatározását. E két fogalom házasításával kialakítható olyan új tartalom, amely alkalmas a hadrafoghatóság értelmezésére.

A fenti következtetés alapján kimondhatjuk, hogy a *hadrafoghatóság* = harcképes állapot; élettelen tárgynak a harcban való alkalmasság szempontjából tekintett (hosszabb-rövidebb ideig tartó) állapota; végeredményben: *valamely eszköznek a tőle elvárt hadihasználatra való alkalmassága*.

A hadrafoghatóság fogalmának ilyen értelmű meghatározása felveti azt a további kérdést is, hogy melyek azok az ismérvek, amelyek determinálják az eszközök hadrafoghatóságának a színvonalát, értékét; milyen szempontok, követelmények alapján minősíthető, értékelhető valamely eszköznek a tőle elvárt hadihasználatra való alkalmassága.

Az értékelés, minősítés minden esetben egy idealizált állapothoz (helyzethez) történő hasonlítás. Az idealizált állapot lehet valamely szabvány, szabályzat, utasítás előírása, az értékelés pedig annál jobb, minél kevesebb (vagy kisebb jelentőségű) az észlelt eltérés, a hiba. Az értékelés alapja tehát egy olyan jegyzék, amely felsorolja az adott eszköz azon hibáit, amelyeket a hadrafoghatóság értékelése szempontjából vizsgálni szükséges és egyben azt is meghatározza, hogy melyik hiba milyen mérvű eltérést jelent az előírt követelmények összességétől.

Az egyes eszközök hadrafoghatóságának színvonalát (értékelését) meghatározó lehetséges hibák bármely hadianyagot tekintve azonos módon csoportosíthatók az alábbiak szerint:

- az alkalmazást akadályozzák, vagy lényegesen befolyásolják,
- a működést gátolják,
- a huzamos használatot akadályozzák,
- balesetveszélyt idéznek elő.

A felsorolt négy hibacsoport tartalma a következő értelmezéssel írható körül.

- Az eszköz *alkalmazását* olyan hiba akadályozza (befolyásolja lényegesen), amelynek előfordulása esetén az eszköz nem, vagy csak korlátozott mértékben alkalmazható arra a feladatra (azon feladatok összességére) amelyre rendszeresítették.

¹ Hadianyag: minden olyan eszköz, anyag, fegyver, jármű, stb., amely a hadsereg felszereléséhez és fegyverzetéhez tartozik, a hadvédelést közvetlenül szolgálja (Magyar Értelmező Szótár III. kötet 18. oldal).

- A *működést* az eszköz olyan hibája gátolja, amely miatt az előírt (megparancsolt) tevékenység, illetve egyes műveletek csak az idő, vagy mérhetőárok túllépésével hajthatók végre.

- A *buzamos használatot* az eszköz olyan hibája akadályozza, amelynek előfordulása az eszköz megrongálódását idézheti elő, illetve az eszköz alkalmazása nem biztosított az üzemeltető (alkalmazó) katonai szervezet – legalább – első harci feladatának teljesítéséhez,

- *Balesetveszélyt* olyan hiba idéz elő, amelynek következtében az eszköz kezelő, irányító és előkészítő személyzete, vagy az eszközzel – annak szállítása, menete, tárolása, javítása során – kapcsolatba kerülő bármely személy megsérülhet, életét veszítheti, vagy más eszköz megrongálódhat.

Ki kell emelni, hogy az eszközök tartozékainak (kiegészítő eszközeinek, szerszámainak, javító készletének, áramforrásainak) hibája, hiánya is a hadrafoghatóság színvonalát meghatározó hibák közé értendő.

A helyes értékelés előfeltétele az ellenőrzés alkalmával észlelt hibák, hiányok regisztrálása. Annak érdekében, hogy minden ellenőrzött eszköz azonos módszerrel kerüljön megvizsgálásra és értékelésre, egységes elvek alapján szerkesztett értékelő lap használata célszerű. A különböző eszközökhöz szükséges értékelő lapok természetesen a felsorolt, ellenőrizni szükséges hibák tekintetében eltérnek egymástól, de az egységes nyomtatvány alkalmazása az ellenőrzött parancsnok tájékozódását könnyíti azzal, hogy minden anyagra vonatkozóan azonos rendszerű értékelést kap. A további feldolgozásban, éves kiértékeléseknél, statisztikai elemzéseknél óriási jelentőségűek a szabványosított, gépi feldolgozásra is alkalmas, egységes nyomtatványok.

A hibafelvételre szolgáló nyomtatvány egységesítése és annak használata mind a belső, mind a felüyleleti ellenőrzés során megkönnyíti az értékelést is.

A nyomtatvány megszerkesztésénél nem egyszerű feladat azokat a lényeges hibákat kiválasztani, amelyek alapvetően határozzák meg valamely eszköz hadrafoghatóságát és feleslegessé válik minden – még viszonylag egyszerű eszköz-nél is több száz – lehetséges hiba vizsgálata. Lényeges annak is a szem előtt tartása, hogy *csak olyan hibák kerüljenek az értékelő lapra*, amelyeknek a felfedése nem igényel különleges eljárásokat és ezért a belső és a felüyleleti ellenőrzések szokásos lehetőségei között is elvégezhető.

A hadrafoghatóság értékelése a katonai szervezetek harckészültségét meghatározó mutatók között alapvető fontosságú. Nem kell bizonyítani sem, hogy a fegyverzet és a harci technika hadrafoghatóságának nem megfelelő értékelése automatikusan nem megfelelő értékűvé teszi a harckészültség összesített értékelését is. Ki lehet – és ki kell – mondani azonban ennek ellentétéként viszont, hogy a kiválóra értékelt hadrafoghatóság nem jelenti egyúttal a harckészültség kiváló színvonalát, de még arra sem lehet belőle következtetést levonni, hogy a fegyverzet és a harci technika megóvása milyen fokon kerül végrehajtásra.

Ismételten le kell szögezni azt, hogy a hadrafoghatóság értékelése a hadianyagnak (az egyes eszközöknek, illetve az eszközök összességének) az elvárt hadihasználatra való alkalmasságát fejezi ki és ebbe nemhogy nem értendő az állomány e tekintetben kifejtett tevékenységének értékelése, de annak értékelését ez utóbbi nem is befolyásolhatja (ronthatja, vagy emelheti).

A megóvás a fegyverzet, harci technika és más anyagok hadrafoghatóságának fenntartására irányuló tevékenységek összessége. Ebbe tartozik – mint azt a Szolgálati Szabályzat 260. pontja előírja – a

- karbantartás,
- technikai kiszolgálás,
- javítás,
- tárolás,
- megőrzés

minden hadianyagra vonatkoztatva egyaránt.

Azt, hogy milyen értelmezés, meghatározás, tartalom vonatkozik ezen fogalmak körébe, nem került előírásra, de értelmező szótárakban sem lelhető fel mindegyik. Mit értsünk tehát ezen fogalmak tartalmára irányadónak?

– *Karbantartás* a tisztítás, kenés, valamint az alegység (kezelő állomány) használatára rendszeresített TASZT-készlet felhasználásával, a kezelők által végrehajtandó javítás, alkatrészcsere és beszabályozás;

– *technikai kiszolgálás* az előirt technikai ellenőrzések és szemlék (hiba-vizsgálatok) rendszeres végrehajtása, a törzskönyvek, technikai naplók naprakész vezetése, a (harcoló, javító vagy tároló) alegységek részére kiadott – rendszeresített – TASZT-készletek feltöltöttsége, a kezelő állomány által nem javítható hibás eszközök javításának azonnali igénylése (a hibák késedelem nélküli felfedése);

– *javítás* a használhatóvá tétel előfeltétele (javító felszerelés, munkahely, anyag, technológia) biztosítása, a javítást végző állomány felkészítése és a részére előirt javítás körébe tartozó tevékenységek elvégzése;

– *tárolás*, a fegyverzet és a harci technika elhelyezésének módja, káros behatásoktól (napfény, csapadék, tűz, villám stb.) való védelme (az ezekre vonatkozó előírások megtartása);

– *megőrzés* a hadieszközök elvesztésének, eltulajdonításának, jogtalan vagy rendeltetés ellenes használatának, megrongálódásának megelőzésére és megakadályozására irányuló intézkedések, tevékenységek összessége, beleértve a nyilvántartást és elszámolást is.

A megóvás egyes elemeit (technikai kiszolgálás, tárolás) még a Szolgálati Szabályzat megjelenése után kiadott szakutasítások is a hadrafoghatóság értékelésénél veszik figyelembe, de megjelentek olyan új fogalmak is, mint a *technikai hadrafoghatóság*, *üzembentartás*, *technikai helyzet*. Meg kell azt is említeni itt, hogy a technikai biztosítás fogalmát is használják a megóvás egyes elemei összességének jelölésére, jöllehet a Harcászati Szabályzat e fogalom értelmezését meghatározza. (Ált. 67., 545. pont)

A fogalmaknak ez a bősége feltétlenül zavart okoz az ellenőrzés és értékelés gyakorlati végrehajtásában egyrészt azért, mert kellően nincsenek megmagyarázva, körülírva, másrészt – és főként – azért, mert *nincsenek összhangban a Szolgálati Szabályzattal*.

A Szolgálati Szabályzat világosan leszögezi – és ettől egyetlen szakmai előírás sem térhet el –, hogy a hadianyag vonatkozásában annak hadrafoghatóságát és megóvását kell megkövetelni, biztosítani, ebből következően pedig ellenőrizni és értékeln.

A hadrafoghatóság és a megóvás értékelésének elvéről egy idő óta – a megoldás keresésének céljából – viták alakultak ki. Megítélésem szerint a megoldás csak az lehet, ami a parancsnoki vezetés szempontjából elsődrendűen fontos, az alakulat *harckészültségének színvonala*. Egy bármely alakulat (magasabbegység, egység, alegység) harckészültségét lényegében két fő terület határozza meg:

- az állomány felkészültsége,
- a hadianyag hadrafoghatósága.

A hadianyag hadrafoghatóságát, különösen egy magasabbegység szintjén igen sokféleképpen lehet számítani és indokolni, de a parancsnoki vezetés szempontjából csak egyféle értékelési mód a helyénvaló, ez pedig a harcoló (és harcbiztosító) alegységek rendeltetésének megfelelő fő anyagfajták hadrafoghatóságának összevetése, értékelése. Ezen alegységekre – a hadianyaguk hadrafoghatósága alapján – megállapított értékelésből célszerű és indokolt az egység, majd a magasabbegység anyagi készleteinek hadrafoghatóságát értékelni.

A hadrafoghatóság értékelése komplex értékelés, ennek kialakítása – ellentétben azzal, ahogy az első közelítésre látszik – nem kizárólag a Szakszolgálatok (szak-ellenőrök) feladata.

A szakszolgálati ellenőrzés „csak” arra képes, hogy értékelje a harceszközök hadrafoghatóságát egyenként (ezt nevezik ma még technikai állapot ellenőrzésének, de nem tudni, hogy miben különbözik a technikai állapot más állapottól), majd pedig különféle megszorítások, kizárások alkalmazásával összesítést ad előbb az egynemű (azonos eszközöket tartalmazó) csoportokról, ennek alapján pedig az egyes anyagcsoportok súlyozásával az anyagnem egészéről. Ráadásul a technikai állapotra vonatkozó összesítést házasítja a karbantartás, tárolás stb. összesített értékével és mindezekről kimutat egy végösszesítést, mint az anyagnem értékelését.

Mihez kezdhet a parancsnok egy ilyen összesítéssel? Ha kedvező a részére, megnyugszik abban, hogy nála minden a legnagyobb rendben van, annak ellenére, hogy az anyagi, technikai ellenőrzések jegyzőkönyvei tele vannak sokszor nem is jelentéktelen hiányosságokkal, mulasztásokkal.

A parancsnoki vezetés szemszögéből nézve hasznosabb és használhatóbb az olyan értékelés, amelynek keretében először a *szakszolgálat* értékeli alegységenként és egyedileg az eszközök hadrafoghatóságát, ezt követően a *fegyvernemi* értékelés határozza meg az alegység össz anyagi készletének hadrafoghatóságát. Az ajánlott eljárás ellentéte a jelenlegi gyakorlat, amely az eszközök hadrafoghatóságának egyedi értékelése alapján – csupán egyszerű számtani műveletekkel – adja meg az alegység teljes anyagi készletére érvényes értékelést egy-egy szolgálati ághoz tartozó anyagok vonatkozásában.

Azt, hogy akárcsak egy önjáró harceszköz (például egy sorozatvető) „mit ér” akkor ha a járműve hibás, vagy ha a rádiója nem használható, de löni lehet vele, azt csak a fegyvernemi szakértő – jelen esetben tüzér – képes az alkalmazási követelmények ismeretében meghatározni. Hasonló a helyzet egy ágyúnál, amelynek „csupán” az optikai irányzéka használhatatlan, vagy hibás. Hadi eszközeink túlnyomó többsége ma már komplex eszköznek tekinthető, nemcsak azért, mert önjáró, de azért is, mert olyan tartozékokkal van felszerelve, amelyek nélkül korlátozott mértékben ugyan, de használható. Ez az „értécsökkenés” azonban csak az alkalmazó (üzemeltető, üzemben tartó, felhasználó) fegyvernem követelményei alapján állapítható meg.

Az eszközök egyedi értékelése alapján számított összesítés – a más tekintetben igen fontos – statisztikai elemzések céljára alkalmas, azonban az egység, magasabbegység szinten nem használható értékelés a parancsnok részére.

A parancsnok csak olyan előírások alapján képes követelményeket támasztani és azok teljesítését értékelni a Szolgálati Szabályzat bevezetőben idézett előírásainak megfelelően, amelyek egyértelműen meghatározzák a hadianyagok hadrafoghatóságának egyedi értékelését, valamint a különböző értékű eszközök egy alegységre annak rendeltetése szerint vonatkoztatott összesített értékelését.

Az alegység szintű összesített értékelés több olyan kérdést vet fel, amelyet részletesen kifejteni e cikk keretében nincs lehetőség, azonban a téma fontosságára tekintettel indokolt azokat röviden áttekinteni.

A fő és másodlagos eszközök súlyának meghatározása az összesítésben alapvetően a nehéz kérdések közé tartozik. Nyilvánvaló, hogy néhány pisztoly, vagy távcső hibája miatt az egység egészét nem indokolt leértékelni, még akkor sem, ha ezek mennyisége meghaladja az előírt százalékot. Az összesítés ilyen gondjainak elkerülésére célszerű a hadianyagok egészét két csoportra osztani, mégpedig a személyi (vagy általános) felszerelés és az alaprendeltetés szerinti felszerelés csoportjára. Önként adódik ebből, hogy a személyi felszerelés hadrafoghatóságának megítélésénél nagyobb engedményekre van lehetőség, esetleg olyanra is, hogy ez nem is kerül a hadrafoghatóság összesítésébe, hanem a megóvás összetevőjét alkotja.

A helyszíni javításokkal helyreállított, illetve a bármilyen címen huzamosan távollevő (javításra bejelentett) eszközök ne legyenek figyelmen kívül hagyva a hadrafoghatóság értékelésénél, hanem ezek egyidejűleg „nem megfelelő” értékelést kapjanak – hiszen nem használhatók. Azt, hogy az alegység (egység) állományának mulasztásából ered ez az értékelés, azt a megóvás (lásd Szolg. Szab. 260. pont) értékelése fogja megmutatni.

Jelentős azoknak a rábora, akik a megfelelő–nem megfelelő értékelés hívei. Az ilyen jó–rossz (megfelelő–nem megfelelő) értékelési rendszer azonban kizárja a ragszorolást a különböző helyzetű, felkészültségű alegységek, egységek között. A jó vagy rossz értékelés esetleg kis különbség eredménye lehet, ellentétben az általában szokásos kiváló–jó–megfelelő–nem megfelelő értékelési rendszerrel. Megítélésem szerint ez utóbbi a helyes és ezt célszerű még a legkisebb részértékelésnél is alkalmazni.

Végezetül néhány gondolat a megóvásról.

Annak ellenére, hogy a Szolgálati Szabályzat két éve közkézen forog, ez a fogalom még eléggé újnak hat, nem ment át a köztudatba. Még mindig általában karbantartásról beszélnek, ebbe szorítják bele a megóvás más elemeit is.

A megóvás körébe tartozó tevékenységek alapvetően befolyásolják a hadieszközök hadrafoghatóságát és a megóvás értékelése jelzés arra, hogy a hadrafoghatóság színvonalában milyen irányú változás várható. Éppen ezért ez az értékelés elsődrendű eszköz a parancsnok részére, tudatja vele, hogy milyen területeken kell fokozottabban ellenőrizni, követelményt támasztani, dicsérni, vagy felelősségre vonni.

A Szolgálati Szabályzat hivatkozott 260. pontja nem tesz említést a nyilvántartásról, anyaggazdálkodásról. Ha a szabályzat az általa használt fogalmak magyarázatát is adná, ezek a tevékenységek a megóvás fogalmánál lennének említve. Nem lehet vitás, hogy az anyag megóvásának egyik igen lényeges eleme annak pontos nyilvántartása, elszámolása, valamint a helyes gazdálkodás.

A megóvás értékelésének összesítése a hadrafoghatóság értékelésével (mint ahogy szokás a technikai állapot és a karbantartás, üzembentartás értékelésének összesítése) egyáltalán nem indokolt. Tegyük fel, hogy „A” egységnél a hadrafoghatóság kiváló, a megóvás megfelelő, „B” egységnél a hadrafoghatóság megfelelő, a megóvás kiváló. Mindkét esetben „jó” összértékelést kapnak az alakulatok, pedig micsoda különbség van közöttük!

„A” egységhez minden bizonyosan vadonatúj (kiváló) anyag van kiadva, de azt elhanyagolják, tehát pillanatnyilag az egység – az anyagát tekintve – minden harcászati követelménynek megfelel és a HKSZ szempontjából ez a döntő.

„B” egységnél az állomány erejét megfeszítve igyekeznek az anyag hadrafoghatóságát biztosítani, de az, kiváló teljesítményük ellenére sem oldható meg az anyagok hibája, vagy más rajtuk kívül álló ok miatt.

Ha a két „jó” átlagértéket tekintjük, „A” és „B” azonos színvonalat képvisel, pedig a harcászati szempontjából teljesen eltérő egységekkel állunk szemben. Ezért nem ajánlatos e két értékelés összesítése.

A cikk célja – mint azt a bevezetőben is említettem – a Szolgálati Szabályzat egy kis területe előírásainak jobb megértését elősegíteni és az ehhez kapcsolódó gyakorlati munkához gondolatokkal hozzájárulni. Remélem, hogy e szerény kísérlet is hozzájárul a parancsnoki tevékenység (vezetés) egyik összetevőjének javításához, az ellenőrzések és az értékelés rendszerében elengedhetetlenül szükséges egységesítés – de legalább a közös nyelvhasználat – megvalósításához.

E közös nyelvhasználatnak a baráti hadseregekkel történő együttműködésben is szükséges azonosítási megkönnyítésére és elősegítésére nem felesleges áttekinteni a cikk vezérfonalát is jelentő főbb fogalmakat, kifejezéseket, és megadni hozzá a megfelelő orosz nyelvű szakkifejezést is.

1. *Harckészültség*

Боеготовность

- az állomány felkészültsége
Подготовленность личного состава
- a hadianyag hadrafoghatósága
Боепригодность военного имущества

2. *Hadrafoghatóságot meghatározó hibacsoportok*

Группы ошибок определяющие боепригодность

- alkalmazást akadályozó hibák, hiányok
ошибки и недостатки препятствующие боеупотреблению
- működést akadályozó hibák, hiányok
ошибки и недостатки препятствующие действию
- használatot akadályozó hibák, hiányok
ошибки и недостатки препятствующие применению
- balesetet előidéző hibák, hiányok
ошибки и недостатки причиняющие несчастные случаи

3. *Megóvás* Сохранение

karbantartás
уход

kenés, tisztítás, beszabályozás, alkatrészcsere és javítás
алегység TASZT-ból

смазка, чистка, регулировка, замена деталей и ремонт из ЗИП-а под-
разделения

– *technikai kiszolgálás*

техническое обслуживание

ismétlődő hibavizsgálatok, TASZT-ok feltöltöttsége
текущий осмотр, дополнение ЗИП-а

– *javítás*

ремонт

műhelyfelszerelés, javító állomány felkészítése,
подготовка оборудования мастерской и личного состава

javítás minősége
качество ремонта

– *tárolás*

хранение

a hadianyag elhelyezésének (raktározásának) módja,
способ размещения военного имущества

a tárolóhelyek kialakítása
оформления склада

– *megőrzés*

сбережение

megelőző és biztonsági rendszabályok,
превентивные и предохранительные мероприятия

őrzés–védelem,
охрана

nyilvántartás és elszámolás.
учет и отчетность